NELIPÜHA AD 2026[1]
Ap 2:1–13 (Jr 31:31–34; Jh 14:15–21)

1 Kui nelipühapäev kätte jõudis, olid nad kõik koos ühes paigas.

2 Ja äkitselt tuli taevast kohin, otsekui tugev tuul oleks puhunud, ja täitis kogu koja, kus nad istusid.

3 Ja nad nägid otsekui hargnevaid tulekeeli, mis laskusid iga üksiku peale nende seas.

4 Ja nad kõik täideti Püha Vaimuga ning hakkasid rääkima teisi keeli, nõnda nagu Vaim neile andis rääkida.

5 Jeruusalemmas oli aga elamas juute, vagasid mehi kõigi rahvaste keskelt, kes on taeva all.

6 Kui nüüd see hääl kostis, tuli kokku nende kogukond, ja kõiki valdas hämmastus, sest igaüks kuulis räägitavat oma murret.

7 Nad jahmusid ja panid imeks, öeldes: «Ennäe, eks need kõik, kes räägivad, ole galilealased?

8 Kuidas siis meist igaüks kuuleb oma sünnimaa murret?

9 Meie, partlased ja meedlased ja eelamlased ja kes me elame Mesopotaamia-, Juuda- ja Kappadookiamaal, Pontoses ja Aasias,

10 Früügias ja Pamfüülias, Egiptuses ja Liibüa maades Küreene pool, ja siia elama asunud roomlased,

11 juudid ja nende usku pöördunud kreetlased ja araablased – kuidas me kuuleme räägitavat meie endi keeles Jumala suuri asju?»

12 Nad kõik olid jahmunud ja kahevahel ning ütlesid üksteisele: «Mis see küll peab olema?»

13 Mõned aga ütlesid pilgates: «Nad on täis magusat veini!»

> Ja viiekümne päeva täide saades olid kõik koos ühes paigas. Ja ühtäkki sündis taevast mühin otsekui ägedast tuulest kantuna ja täitis kogu koja, kus nad olid istumas. Ja neile ilmus hargnevaid keeli otsekui tuli, ja see võttis aset neist iga üksiku peal. Ja nad kõik said täidetud Püha Vaimuga ja hakkasid rääkima teistes keeltes, nii nagu Vaim neile andis välja ütelda. Jeruusalemmas aga olid elamas juudid, vagad mehed kõigist rahvastest taeva all. Selle hääle sündides tuli kokku rahvahulk ja oli hämmingus, et igaüks kuulis räägitavat omaenda keelemurret. Nad läksid endast välja ja imestasid, üteldes: «Vaata, kas need kõnelejad pole kõik mitte galilealased? Ja kuidas me kuuleme igaüks oma murret, millesse oleme sündinud – partlased ja meedlased ja eelamlased ja Mesopotaamia, Juuda, nagu ka Kappadookia, Pontose ja Aasia, Früügia, nagu ka Pamfüülia, Egiptuse ja Küreene poolsete Liibüa alade asukad ja roomlastest võõrad, juudid ühes nende

[1] Käesolev tekstikäsitlus kattub suurel määral 2022. aasta Nelipüha tekstikäsitlusega.

> usku pöördunutega, kreetalased ja araablased, me kuuleme neid kõnelevat meie omis keeltes Jumala suuri asju. Kõik olid aga jätkuvalt endast väljas ja segaduses, üteldes üksteisele: «Mis see tahab olla?» Teised aga ütlesid pilgates: «Nad on täidetud magusast veinist!»

Sissejuhatus

Evangelist Luuka poolt oma evangeeliumi järjena kirjutatud Apostlite tegude raamat ei ole mitte niivõrd varaseim ülevaade kristliku kiriku ajaloost, kuivõrd kiriku algusaegu kirjeldav [misjoni-] teoloogiline teos, mille keskne teemapüstitus on kokku võetav Issanda poolt apostlitele öeldud sõnadega: «Te saate väe Pühalt Vaimult, kes tuleb teie üle, ja te peate olema minu tunnistajad Jeruusalemmas ja kogu Juuda- ja Samaariamaal ning ilmamaa äärteni.» (Ap 1:8) Apostlite tegude raamat kõneleb kiriku algusest Jeruusalemmas, selle peatselt puhkenud tagakiusamisest ärgitatud levimisest Vahemere idarannikul (ja tasahilju ka Aafrikasse) ning seejärel juba teadlikust misjonist, mis saavutas oma esialgse eesmärgi kristluse jõudmisega tollase maailma pealinna Rooma.

Apostlite tegude raamatu esimese poole peategelasteks võib pidada eeskätt Peetrust, temaga koos Johannest ning vähemal määral teisi apostleid ja sõnakuulutajaid (näiteks diakoneid Stefanost ja Filippust), alates kolmeteistkümnendast peatükist aga vaieldamatult apostel Paulust, keda esimest korda mainitakse seoses Stefanose hukkamisega ning kelle pöördumise lugu on niivõrd määrava tähtsusega, et seda refereeritakse Apostlite tegude raamatus põhjalikult lausa kolmel korral.

Kiriku pärimuse järgi on nii kolmanda evangeeliumi kui Apostlite tegude raamatu autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiookias paganlike vanemate lapsena. Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö tulemusena, kelle saatjaks Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli ning kelle juurde ta jäi ka tema vangipõlve päevil.

Kuna Apostlite tegude raamat lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, võib see varasemailt olla kirjutatud kas kuuekümnendate aastate keskpaiku või teisel poolel.[2]

Nagu Luuka evangeelium, nii algab ka Apostlite tegude raamat sissejuhatusega, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse kedagi Teofilost[3]: «Esimese raamatu, Teofilos, ma kirjutasin kõigest sellest, mida Jeesus algusest peale tegi ja õpetas kuni selle päevani, mil Ta võeti üles taevasse pärast seda, kui Ta apostlitele, keda Ta oli valinud Püha

---

[2] Nn ajaloolis-kriitilise koolkonna esindajad on kindlad, et Apostlite tegude raamat on kirjutatud pärast aastat 90 ning et selle nende väitel tundmatuks autoriks ei saa mingil juhul olla arst Luukas. Seevastu tunnustatud Uue Testamendi teadlane Klaus Berger paigutas Apostlite tegude raamatu kirjutamisaja vahemikku 65–71.

[3] Nimi Θεόφιλος – «Jumala sõber» – võib olla ka kõigi lugejate tähistamiseks mõeldud pöördumine.

Vaimu kaudu, oli andnud korraldusi. Neile Ta oli pärast oma kannatamist näidanud ennast elavana, tõendades seda mitmel viisil, ilmudes neile neljakümne päeva jooksul ja kõneldes Jumala riigist.» (Ap 1:1–3)

Arvatavasti oli Teofilos ristiusust huvitunud pagan, võib-olla ka juba ristimiskandidaadiks vastuvõetu, kes õigupoolest kehastab kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Taoline õpetuslik taotlus tuleb selgelt esile mitmete pikkade kõnede kaudu, mida Apostlite tegude raamat sisaldab ja mis on äärmiselt sobivaks kokkuvõtlikuks materjaliks kristliku usu põhisisu tundma õppimisel, seda nii juutidele, kelle ajalooga ja pühade kirjadega kuulutus Jeesusest kui tõotatud Messiast seotakse, kui ka paganatele, kellele näidatakse, et nemadki on kutsutud osa saama juutidele ja juutide kaudu antud tõotustest.

Luukas demonstreerib Apostlite tegude raamatus äärmise selgusega, et evangeelium Jeesusest Kristusest ei ole mõeldud mitte ainult Iisraeli rahvale, vaid kõigile inimestele, kusjuures selle esimeseks kuulutajaks pole mitte «paganate apostel» Paulus, vaid «ümberlõigatute apostel» Peetrus: «Kui nüüd Jumal on andnud neile samasuguse anni kui meilegi, kes me usume Issandasse Jeesusesse Kristusesse, kes olen siis mina, et ma oleksin võinud Jumalat keelata… Mehed-vennad, te teate, et Jumal juba ammusest ajast on valinud teie seast minu, et minu suu läbi paganad kuuleksid evangeeliumi sõna ja saaksid usklikuks. Ja südametundja Jumal on nende eest tunnistanud, andes neile Püha Vaimu nagu meilegi, ja ei ole teinud mingit vahet meie ja nende vahel, olles usu läbi puhastanud nende südamed… Ent meie usume end päästetud olevat Issanda Jeesuse armu läbi samal kombel nagu nemadki.» (Ap 11:17; 15:7–9.11)

Apostlite tegude raamat on kõrgetasemeline kirjandusteos, algusest lõpuni suurepäraselt komponeeritud, ja isegi selle ootamatult järsuna tunduda võiv lõpp ei ole kindlasti juhuslik, vaid teadlikult avatuks jäetud uks tulevikku: «Aga Paulus jäi kaheks täisaastaks oma üürielamusse ja võttis vastu kõiki, kes tema juurde tulid, kuulutades Jumala riiki ja õpetades tõde Issandast Jeesusest Kristusest täiesti avalikult ja ilma takistamata.» (Ap 28:30j) Sealtpeale on juba iga järgneva kristlaste põlvkonna kutsumus ja ülesanne Apostlite tegude raamatut edasi kirjutada.

Keelelisi märkuseid

Nelipühapäev – τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς – sõna πεντηκοστή tähendab «viiekümnes [päev pärast paasapüha]».[4]

Kätte jõudis – ἐν τῷ συμπληροῦσθαι – sõnasõnalt: «[täielikult] täitudes».

---

[4] Algselt oli tegemist Moosese Seaduses ette nähtud nädalatepühaga – heebrea keeles חַג שָׁבֻעוֹת –, mille vasteks Septuagintas on sõnasõnaline ἑορτὴ ἑβδομάδων. Käesoleva tekstikäsitluse autor peab võimalikuks, et eestikeelne «nelipüha» ei ole seotud mitte arvuga neli, vaid tuleneb keele lühenemise teel justnimelt sõnast «nädalatepüha». Sõna «nädal» on pärit slaavi sõnast недѣлꙗ – «pühapäev», «nädal».

Olid nad kõik koos ühes paigas – ἦσαν πάντες ὁμοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό – mõnes käsikirjas öeldakse ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό – «olid kõik ühel meelel samas [paigas]».[5]

Äkitselt – sõna ἄφνω – «äkitselt», «ootamatult» – tuleneb sõnast ἀφανής, mis koosneb eitavast eesliitest α ja verbist φαίνω – «ilmuma», «paistma», «nähtavaks saama», «nähtav olema». Niisiis on selle sõna kaastähenduseks teatav varjatus, mida võiks parafraasida väljendiga «otsekui eikuskilt» või kõnekäänuga «nagu välk selgest taevast».

Tuli – ἐγένετο – sõnasõnalt: «sai», «sündis».

Kohin – sõna ἦχος[6] tähendab «[vali] heli», «müra», «mühin», «kohin».[7]

Tugev tuul – πνοῆς βιαίας – võiks tõlkida ka «äge tuul».[8] Sõna πνοή – «tuul» – tuleneb verbist πνέω – «hingama», «puhuma».[9]

Kus nad istusid – οὗ ἦσαν καθήμενοι – sõnasõnalt: «kus nad olid istumas».

Nad nägid – ὤφθησαν αὐτοῖς – sõnasõnalt: «neile ilmusid», «neile paistsid/said nähtavaks».

Otsekui hargnevaid tulekeeli – διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός – sõnasõnalt: «hargnevaid[10] keeli otsekui tuli». Võiks tõlkida ka (nagu 1968. aasta piiblitõlkes): «lõhestatud tulekeeli».

Laskusid – ἐκάθισεν – originaalis on tegemist ainsuse kolmanda pöördega: «[see] laskus», võiks tõlkida ka: «võttis aset».[11]

Püha Vaimuga – πνεύματος ἁγίου – sõna πνεῦμα tuleneb verbist πνέω – «hingama», «puhuma» – ja tähistab sarnaselt heebrea sõnale רוּחַ nii vaimu, tuult kui ka hingeõhku.

---

[5] 1739. aasta Piiblis: «ollid nemmad keik ühhel melel kous».

[6] Siit on pärit ka sõna ἠχώ – «kaja».

[7] 1989. aasta Uues Testamendis: «mühin».

[8] 1739. aasta Piiblis, 1968. aasta piiblitõlkes ja 1989. aasta Uues Testamendis: «kange tuul».

[9] Siit on pärit ka nii tuult kui vaimu tähistav sõna πνεῦμα.

[10] Sõna «hargnema» on muuhulgas tabav seetõttu, et hargnemine viitab ühisele algusele ja nõnda paradoksaalselt ka ühtekuuluvusele.

[11] Mõeldud ei ole niisiis mitte, et «tulekeeled laskusid/võtsid aset», vaid, nagu järgnevas salmis täpsustatakse, et see oli Püha Vaim, kes «laskus/võttis aset» nende igaühe peal. 1739. aasta Piibel on siin originaalile lähemal: «se seisis».

Rääkima…rääkida – λαλεῖν…ἀποφθέγγεσθαι – originaalis kasutatakse kahte erinevat verbi: λαλέω – «rääkima», «kõnelema» – ja ἀποφθέγγομαι – «välja ütlema», «häälдama», «teada andma», «[sõnu] esile tooma», «teadustama/[välja] kuulutama», ka «[pidulikul, ülendatud viisil] kõnet pidama».[12]

Rahvaste – ἔθνους – sõna ἔθνος tuleneb tõenäoliselt sõnast ἔθω – «tava», «komme» – ja võib tähistada nii rahvahulka kui ka rahvast, rahvust, suguharu, samuti paganaid, paganarahvaid.

Kogukond – τὸ πλῆθος – «hulk» või (nagu 1968. aasta piiblitõlkes) «rahvahulk».

Oma sünnimaa murret – τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν – sõnasõnalt: oma murret (dialekti), millesse oleme sündinud».[13]

Juudid ja nende usku pöördunud kreetlased ja araablased – Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι Κρῆτες καὶ Ἄραβες – võib tõlkida ka (nagu 1968. aasta piiblitõlkes): «juudid ühes nende usku pöördunutega, kreetalased ja araablased». Sõna προσήλυτος tähendab sõnasõnalt «ligitulnu», «ligiastunu», «juurdetulnu», «uustulnuk» ning tähistab siin paganausust judaismi pöördunut.

Olid jahmunud – ἐξίσταντο – sõna ἐξίστημι koosneb seestütlevast eessõnast ἐκ ja verbist ἵστημι – «püsima», «kinnitama», «seisma» – ning tähendab sõnasõnalt «endast välja paisatud olema» või «endast välja minema».[14]

Kahevahel – διηπόρουν – sõna διαπορέω tähendab «kahevahel olema», «[täielikus] segaduses olema».

Magusat veini – γλεύκους – sõna γλεῦκος tähistab värsket, äsja käärima hakanud, enamasti väga magusat ja joovastavat veini (või veinivirret).[15]

Sisuline analüüs

Apostlite tegude raamat on kiriku alguse lugu, see on lugu Kristuse missiooni jätkumisest kiriku kui Tema ihu ja usklike kogu kaudu. Seepärast sõnastatakse kohe raamatu alguses selle missiooni sisu ja eesmärk ning selle elluviimise eeldused: rõõmusõnum Jeesuses Kristuses teostunud lunastusest peab jõudma «ilmamaa äärteni» (Ap 1:8), selle sõnumi esimesteks kandjateks on Jeesuse ülestõusmise tunnistajad, kes olid olnud Temaga «alates Johannese ristimisest kuni päevani, mil Ta üles võeti» (Ap

---

[12] 1739. aasta Piiblis: «räkima…selgeste üllesräkida»; 1989. aasta Uues Testamendis: «rääkima… pajatada».

[13] 1968. aasta piiblitõlkes: «oma keelemurret, mille sees me oleme sündinud».

[14] Siit tuleb ka sõna «ekstaas».

[15] Sama päritolu on viinamarjasuhkrut tähistav võõrsõna «glükoos».

1:21j), ning selleks, et nad võiksid neile antud ülesannet täita, vajavad nad Jumala Püha Vaimu väge, juhtimist ja tarkust.

Seejuures on oluline, et kuigi Apostlite tegude raamat kõneleb mitmetest üksikisikutest, nagu näiteks Peetrus, Johannes, Filippus, Barnabas ja iseäranis Paulus, on selles selgelt näha arusaam kirikust kui tervikust, kollektiivsest ihust. Otseseks näiteks selle kohta on kaheteistkümnenda apostli valimine Juuda asemele (Ap 1:13–26): siin on tähtis apostlite niiöelda täisarv, mille olemasolu oli Püha Vaimu väljavalamise ehk kiriku kui Kristuse missiooni jätkaja tegelikul sünnihetkel ja selle vundamendina hädavajalik.[16] Hiljem, näiteks siis, kui esimene neist märtrina sureb, apostleid enam juurde ei valita.[17]

Apostlid – esialgu üksteist, pärast Mattiase valimist taas kaksteist – olid «püsivalt ühel meelel palvetamas koos Jeesuse ema Maarja ning naistega ja Jeesuse vendadega» (Ap 1:14). Kokku oli jüngreid umbes sada kakskümmend (Ap 1:15), nende hulgas nimetatakse apostlite kõrval eraldi Jeesuse ema ja vendi, ent sellegipoolest tuuakse ka vahetult pärast Püha Vaimu väljavalamist spetsiifiliselt esile need kaksteist kui kogu kirikut, kiriku missiooni ja kindlasti ka kiriku ühtsust kehastav kogum. Nii öeldakse ka Peetruse esimest jutlust sisse juhatades: «Siis tõusis Peetrus *koos nende üheteistkümnega* püsti, tõstis häält ja kõneles neile.» (Ap 2:14)

Püha Vaimu väljavalamise kirjelduse alguses rõhutatakse, et see toimus siis, kui «nelipühapäev kätte jõudis» või, sõnasõnaliselt tõlkides, kui viiskümmend päeva (alates paasapühast ehk Jeesuse surmast ja ülestõusmisest) olid «täielikult täitunud». Taoline väljend sobib siia suurepäraselt, kuna tegemist oli seitsme nädalaga ehk seitse korda seitsme päevaga, mida võib täiesti vabalt iseloomustada kui «täiuste täiust».[18] Samuti näitab see, et Jumal saadab selle, mida Ta on kavandanud ja tõotanud, igal juhul täide.

Vanas Testamendis on nelipüha tuntud kui nädalatepüha, millega tähistati nii nisulõikust[19] kui Iisraeli rahva jõudmist Tõotatud Maale ja Moosese Seaduse andmist Siinail[20]. See püha oli nii sisuliselt ja sümboolselt kui ka praktiliselt äärmiselt sobiv Püha

---

[16] Vrd Ilm 21:14: «Ja linna müüril on kaksteist aluskivi ning nende peal Talle kaheteistkümne apostli nimed.»

[17] Muidugi kohtame Uues Testamendis teisigi isikuid, keda nimetatakse apostliteks – tuntuim neist on kahtlemata Paulus –, ent neid ei arvestata kaheteistkümne hulka.

[18] Sarnaselt võime «täiuste täiuse täiusena» iseloomustada seitse korda seitsme aasta täitumisel peetavat juubeliaastat.

[19] Odralõikus toimus varem, paasapüha aegu.

[20] See toimus juudi ajaarvamise järgi aastal 2448 maailma loomisest ehk 1313 enne Kristuse sündi. Moosese Seaduse andmise ja nelipühal Vaimu väljavalamise vahel on selgeid vastavusi, mis on ühtlasi ka vastandused: Siinail ilmus Jumal suitsus, nelipühal laskus Jumala Vaim tulena; mitte keegi ei tohtinud astuda Siina mäe ligi, nelipühal olid aga «kõik koos»; Siinai mäel «langes rahva seast ligi kolm tuhat meest» (2Ms 32:28), nelipühal aga päästeti «umbes kolm tuhat inimest» (Ap 2:41).

Vaimu väljavalamise hetkena, kuna Jeruusalemmas oli koos suurel hulgal ja väga paljudest erinevatest paikadest pärit inimesi, ning Püha Vaimu väljavalamisele ja Peetruse misjonijutlusele järgnenu on suurepärane näide vaimulikust uudseviljast: «Kes nüüd tema sõna vastu võtsid, need ristiti, ning sel päeval lisati nende hulka umbes kolm tuhat inimest.» (Ap 2:41) Nagu paasapühal ja lehtmajade pühal, nii olid ka nädalatepühal kõik selleks suutelised juudi mehed kohustatud kogunema Jeruusalemma, et seda seal pühitseda ja selleks puhuks ette nähtud ohvrid tuua, ja see tähendab, et neid, kellel avanes võimalus saada osa kristlikust rõõmusõnumist, oli seal tõepoolest rohkesti.

Püha Vaimu väljavalamisega kaasnenud välised märgid haakuvad otseselt nii Seaduse andmisega Siinail kui muude Jumala ilmumistega Vanas Testamendis: kohin või mürin, tugev tuul, tuli, vastuvõtjate või ilmutusest osa saajate ühelt poolt passiivsus, teisalt sellele reaktsiooniks olnud jahmatus või joovastus, lausa endast välja minemine (ekstaas – vt vastavat keelelist märkust). Apostlid ise nägid toimunus ammuse prohvetikuulutuse täitumist: «See on, mida prohvet Joel on öelnud: «Ja viimseil päevil sünnib, ütleb Jumal, et ma valan oma Vaimust välja kõigi inimeste peale ja teie pojad ja teie tütred ennustavad ja teie noored näevad nägemusi ja teie vanad näevad unenägusid, ning oma teenrite ja teenijate peale ma valan neil päevil välja oma Vaimust ja nad ennustavad, ning ma annan märke ülal taevas ja tunnustähti all maa peal: verd ja tuld ja suitsusambaid. Päike muutub pimedaks ja kuu vereks, enne kui tuleb Issanda päev, suur ja ülev. Ja sünnib, et igaüks, kes hüüab appi Issanda nime, päästetakse.»» (Ap 2:16–21; vrd Jl 3)[21]

Prohvet Joeli ettekuulutuse kontekstiks oli Jumala rahvast tema patu pärast ähvardanud või juba tabanud ränk karistus, mis tuli kogu maad paljaks söövate rändtirtsude nuhtlusega võrreldava hävinguna. Ka Peetrus kõneleb rahvale nende patust, kinnitades, et kui nad meelt parandavad ja end oma pattude andeksandmiseks ristida lasevad, siis Jumal päästab nad «sellest sõgedast sugupõlvest» (Ap 2:40).

Tuul ja tuli meenutavad kahtlemata Jumala eneseilmutust Siinai või Hoorebi mäel. Kui seal, tule, tormituule ja maavärina keskel, andis Jumal kord oma rahvale Moosese kaudu Seaduse, mis ei olnud suutnud neid päästa, siis nüüd kingib Ta neile Siionil oma Püha Vaimu, kelle väes usklikuks saanutega Ta sõlmib Uue Lepingu ning kes päästetakse Tema ainusündinud Poja Jeesuse nime ja vere läbi.[22]

Jeesuse jüngrid – arvatavasti ikka need sada kakskümmend – olid apostlite ümber kogunenutena ühel meelel koos, «püsivalt palvetamas», nagu Luukas sedastab (Ap

---

[21] Veel üks oluline prohvetikuulutus, mille täitumiseks võib nelipühasündmust pidada, on prohvet Hesekieli nägemus orust täis surnuluid, mis Jumala Vaimu väes taas elavaks saavad (Hs 37:1–14).

[22] “Verd, tuld ja suitsusambaid…” (Ap 2:19) Vrd kahe mäe kirjeldusega Hb 12:18–24.

1:14), ning «äkitselt» – see tähendab ilmselt ka, et ühekorraga – sündis taevast suur kohin või mürin, puhus tugev tuul ja Püha Vaimu nähti hargnevate või lõhestatud tulekeelte kujul igaühe peale laskumas. Püha Luukas rõhutab, et see hääl, tuul ja tuli sündis taevast – nagu näiteks psalmides, kus räägitakse sellest, kuidas Issand «toob tuule välja oma aitadest» (Ps 135:7) või kuidas Ta taevast müristab (Ps 18:14). See tähendab, et tegemist on ei kellegi muu kui justnimelt Jumala anniga ja Tema suveräänse meelevallaga. Ning kolmainsusõpetust silmas pidades: et tegemist on Jumala enda Vaimuga, pühima Kolmainsuse kolmanda isikuga, kes tuleb ja Jeesuse tõotust mööda Tema jüngrid Jumala eluasemeks võtab ja pühitseb.

Kuigi prohvet Eelijale Hoorebi mäel osaks saanud ilmutusest kõneldes rõhutab Pühakiri, et «Issandat ei olnud tuules» (1Kn 19:11) – nagu ka mitte tules ega maavärisemises –, on Jumal end siiski sageli just tuule ja muude selletaoliste loodusnähtuste kaudu ilmutanud. Prohvet Nahumi raamatus kinnitatakse, et Issanda «tee on tuulekeerises ja tormis ja pilved on Tema jalgade tolm» (Na 1:3). Ka Jeesus ise võrdleb Püha Vaimu tuulega (Jh 3:8) ning prohvet Hesekieli nägemuse kohaselt tuleb [vaimulikult] surnuid elavaks tegev Jumala Vaim «nelja tuule poolt» (Hs 37:9).

Samamoodi on Jumala kohalolu märgiks tuli, mis puhastab ja pühitseb ning teeb võimeliseks tooma Jumalale meelepäraseid ohvreid: «Aga kes suudab taluda Tema tuleku päeva? Ja kes jääb püsima Tema ilmudes? Sest Tema on nagu sulataja tuli ja nagu pesupesija leelis. Ja Ta istub, sulatab ja puhastab hõbedat, Ta puhastab Leevi poegi ja selitab neid nagu kulda ja hõbedat: siis toovad nad Issandale õige ohvrianni.» (Ml 3:2j) Jumalat ennastki võrreldakse tulega (5Ms 4:24). Juba esimesel korral Moosesele ilmudes näitas Jumal ennast talle põlevas kibuvitsapõõsas (2Ms 3:2jj), ning hiljem saatis ja juhtis Ta oma rahvast, nende ees tulesambas käies (2Ms 13:21). Evangeeliumis ütleb Ristija Johannes Jeesusest kõneldes, et Ta ristib «Püha Vaimu ja tulega» (Mt 3:11), ja Jeesus ise kirjeldab oma missiooni sõnadega: «Tuld olen ma tulnud viskama maa peale, ja mida muud ma tahaksin, kui et see oleks juba süttinud!» (Lk 12:49)

Püha Vaimu väljavalamisega kaasnenud välised märgid olid olulised kahes mõttes: esmalt kinnitusena jüngritele endile, teiseks aga imeteona, mis pidi aitama veenda seni veel Jeesusesse mitte uskuvaid inimesi – või vähemalt nende tähelepanu äratama. Sellest sai vähemalt osaliselt ka prohvet Jesaja ettekuulutuse täitumine: «Viimseil päevil sünnib, et Issanda koja mägi seisab kindlana kui mägede tipp ja tõuseb kõrgemale küngastest ning kõik paganad voolavad ta juurde. Ja paljud rahvad lähevad ning ütlevad: «Tulge, mingem üles Issanda mäele, Jaakobi Jumala kotta, et Ta meile õpetaks oma teid ja et võiksime käia Tema radu: sest Siionist lähtub Seadus ja Jeruusalemmast Issanda sõna!»» (Js 2:2j) Tõsi, järgnevat silmas pidades (Korneeliuse ristimise lugu Ap 10) on selge, et nelipühal ristitute hulgas veel paganaid ei olnud, kuid Jeruusalemmas tol päeval valitsenud «keeltepaabelit» silmas pidades on prohvet Jesaja ettekuulutus siiski omal kohal.

Tuulest ja tulest veelgi olulisemaks väliseks märgiks oli aga see, et Püha Vaimu anni osaliseks saanud hakkasid kõnelema erinevaid keeli. Küllap see oligi sündinud imeteo ehk tunnustähe olulisim praktiline väärtus. Oma taevaminemisel oli Jeesus andnud jüngritele suure misjonikäsu: kuulutada evangeeliumi kogu loodule ning teha Tema jüngriteks kõik rahvad, neid ristides ja õpetades. Selleks, et kõiki rahvaid õpetada, on vaja kõnelda nende keeli – küllap ka Püha Vaimu allatulemise väliseks märgiks olnud tulekeeled, iseäranis oma «hargnevuses» või «lõhestatuses», s.t erinevuses, kujutavad just seda: erinevaid keeli, mida Püha Vaimu and küll vastupidiselt Paabeli torni ehitamisel juhtunule mitte ei muuda taas üheks, ent milles kõigis hakatakse sellest peale ühtviisi kuulutama rõõmusõnumit Jumala suurtest tegudest Jeesuses Kristuses, kes on päästeks igaühele, kes usub.[23] Evangeelium ei kaota inimestevahelisi erinevusi, vaid kõnetab iga inimest tema enda keeles.

Luukas loeb üles kuusteist erinevat rahvast või paika, kelle esindajad Püha Vaimu väljavalamisele järgnenust osa said. Kui paneme need maakaardile, näeme, et tegemist on ringiga ümber terve Iisraeli – mõned rahvad või paigad kaugemal, mõned lähemal. Niisiis kujutatakse siin sümboolselt kogu maailma, kõiki rahvaid – peame muidugi möönma, et tol hetkel olid need siiski vaid «juudid ja nende usku pöördunud» (Ap 2:11), kuna esimese pagana ristimiseni läks veel aega ja päriselt paganamisjonile lahtise tee andmiseks tuli kõvasti piike murda. Sellegipoolest ei tohi nelipühal sündinut ka paganamisjoni seisukohalt alahinnata, kuna selle tulemuseks oli midagi, mis tollal ei olnud sugugi sama enesestmõistetav kui tänapäeval: et Jumala tegudest ja tarkusest võib ja lausa tuleb kõnelda mitte ainult pühas või mingis üleüldises «teadus- (või filosoofide) keeles», olgu selleks heebrea, kreeka, ladina või nagu tänapäeval inglise keel, vaid iga rahva oma keeles.[24]

---

[23] Nelipühasündmuse kasutamine n-ö sotsiaalse evangeeliumina sellest, kuidas Püha Vaimu and paneb kõik Paabeli torni ehitamiskatse nurjumisest peale üksteisest lahutatud inimesed jälle üksteist mõistma, näib pigem soovunelmana, kuna isegi nelipüha loos on näha, et mitte kõik ei mõistnud kõiki keeli, vaid igaüks seda, millesse ta oli sündinud, ning oli küllaldaselt ka neid, kes ei taibanud üldse mitte midagi. Kahtlemata on tõsi, et Püha Vaim ühendab: «Meie kõik oleme ühe Vaimuga ristitud üheks ihuks, olgu juudid või kreeklased, olgu orjad või vabad, ning me kõik oleme joodetud ühe Vaimuga.» (1Kr 12:13) See ei tähenda aga, et kõik hakkaksid rääkima ühes keeles või laulma Jumalale kiituslaulu ühel ja samal viisil. Tegelikult on vastupidi: kirik kuulutab evangeeliumi kõigis keeltes ja kõik kristlased laulavad väga erineval viisil kiituslaulu ühele ja samale Jumalale. Küllap on oluline seegi, et Jeruusalemma kogunenud inimesed kuulasid Peetruse (ja teiste apostlite) kuulutust, mitte apostlid ei läinud välja selleks, et kuulata, mida «sellel sõgedal sugupõlvel» (vrd Ap 2:40) neile ütelda on.

[24] Ka kirikus on ikka-jälle sel teemal vaieldud, meile ehk kõige teadaolevamalt ladina keele kasutamist ja staatust silmas pidades. Viimase osas on ka palju eksitavaid väiteid – nagu poleks rooma-katoliku kirik keskajal või mõnede arvates koguni Vatikani teise kirikukoguni mingit muud keelt peale ladina keele tarvitanudki. Taoline arusaam on vale: samal ajal, kui kuni 20. sajandi kuuekümnendate aastateni peeti üldiselt vajalikuks säilitada ladina keel kõikjal ühtviisi kehtiva – ning seeläbi ka võõrsil viibivaile inimestele ühtlaselt arusaadava ja jumalateenistusel osaleda võimaldava – liturgilise keelena, on ka rooma-katoliku kirikus alati õpetatud ja jutlustatud kohalikes keeltes. Sarnane on tänapäevani lugu vene õigeusu kirikuga või näiteks Armeenia kirikuga, mille arhailise liturgilise keele kõrval toimub katehees ja muu kuulutustöö tänapäeva inimesele arusaadavas moodsas keeles. Samuti tasub meenutada, et Luthergi pidas võimalikuks ja isegi vajalikuks säilitada liturgias vähemalt osaliselt ladina keel.

Need, kes nelipühal erinevaid keeli kõnelema hakkasid, olid galilealased. Arvatavasti tähendas viimane muuhulgas seda, et nende kõnepruuk oli Jeruusalemmas ja Juudamaal elavate juutide omast mõnevõrra erinev, võib-olla koguni kuidagi robustsem, maamehelikum, «harimatum».[25] Nüüd aga saavad neist ühtäkki kui mitte lausa keeleteadlased, siis vähemalt polüglotid: kõigi kohalolnute sünnimaa murdeis suudavad nad kõnelda Jumala suuri asju. Jumal ei otsi oma töö tegemiseks ideaalseid inimesi, vaid kasutab tihtipeale neid, kelle valimine tundub täiesti ootamatuna või koguni sobimatuna.[26]

Mis on need «Jumala suured asjad», millest apostlid kõnelesid – «nõnda nagu Vaim neile andis rääkida» (Ap 2:4)? «Mis see küll peab olema?» (Ap 2:12) Mida see kõik tähendab? Vastuse neile küsimustele annab Peetrus oma esimeses misjonijutluses. Lühidalt kokku võttes on tema kuulutus järgmine: Jumal on andnud oma rahvale Messia, Jeesuse Naatsaretist, kelle Tema rahvas ristil hukkas, ent kelle Jumal surnuist üles äratas, «päästes Ta surmavaludest, seepärast et surmal ei olnud väge Teda pidada oma võimuses» (Ap 2:24).[27] Need, kes Temasse usuvad ja Temas pattude andeksandmise leiavad, päästetakse, ja nemadki saavad Püha Vaimu anni.[28]

Viimase all ei pea Peetrus aga ilmselgelt silmas mitte üksnes midagi samasugust, nagu see, mis oli äsja sündinud. Püha Vaimu and ei piirdu võõraste keelte rääkimise ega välise ekstaasiga, vaid seisneb eeskätt patu tõttu vaimulikult surnud inimese taas elavaks tegemises (vrd Hs 37:1–14 ja Rm 8:1–17) ning seejärel tema varustamises erinevate vaimuandidega ja temas Püha Vaimu vilja esiletoomises. Ka see, et nelipühal tuli usule ja ristiti kolm tuhat hinge, oli Püha Vaimu and, Jumala eluandva Vaimu üheaegse külvi- ja lõikustöö uudsevili.

Paraku oli ka neid, kes apostlite sõnumit vastu ei võtnud, kes seda kuuldagi ei tahtnud, vaid Püha Vaimuga täidetuid pilkasid: «Nad on täis magusat veini!» (Ap 2:13) Kahjuks tuleb tõdeda, et nende puhul pidi olema tegemist kohalike juutidega, tõenäoliselt juba Jeesusele pidevalt meelehärmi valmistanud variseride, kirjatundjate ja preestritega – nendega koosolnute hulgast, kes ei kõnelenud teisi keeli, sest ainult neile võis tunduda,

---

[25] «Tõesti, ka sina oled üks nende seast, sest su kõneviiski annab su ära.» (Mt 26:73)

[26] «Vaadake, vennad, iseendid, millistena te olete kutsutud: mitte palju tarku inimeste meelest, mitte palju vägevaid, mitte palju kõrgest soost. Kuid Jumal on valinud maailma meelest narrid, et häbistada tarku, ja Jumal on valinud maailma meelest nõrgad, et häbistada tugevaid. Jumal on valinud need, kes maailma meelest on alamast soost ja halvakspandud, need, kes midagi ei ole, et teha tühiseks need, kes midagi on, et ükski inimene ei kiitleks Jumala ees.» (1Kr 1:26–29)

[27] Küllap pole juhuslik, et nagu Jeesuse ülestõusmine, nii toimus ka Püha Vaimu väljavalamine nädala esimesel päeval, meie mõistes pühapäeval, mida juba esimesed kristlased pühitsesid kui Issanda päeva ning mis on sealtpeale astunud hingamispäeva asemele.

[28] On tähelepanuväärne, et jüngrid ei kõnele mitte iseendast ega oma usukogemustest, vaid nende kuulutuse keskmes on üksnes Jumal ja Tema teod.

et apostlid ajavad suust välja midagi segast ja võivad olla purjus. Nendest, kes teisi keeli mõistsid ning nägid ja kuulsid, kuidas harimatud galilealased on hakanud ühtäkki kõikvõimalikes keeltes selgelt ja arusaadavalt kõnelema, ei oleks mitte keegi olnud nii sõge, et seletada sündinut kõnelejate purjus olemisega – vastupidi, igaüks teab, et purjus inimesel on tõsiseid raskusi enda isegi emakeeles teistele selgeks tegemisega.[29]

Apostlid ja nende kaaslased ootasid Issanda käsul Jeruusalemmas Temalt kuuldud Isa tõotuse täitumist (Ap 1:4). Küllap nad ei teadnud päris täpselt, milles see seisneb – jah, nad teadsid, et nad «ristitakse Püha Vaimuga» (Ap 1:5), ent vaevalt oleksid nad osanud ette arvata, mida see kõik tähendab ja endaga kaasa toob. «Tuul puhub, kuhu ta tahab» (Jh 3:8), ja nii on ka Vaimuga. Püha Vaimu tuul ei täitnud mitte ainult toda koda ega isegi mitte ainult Jeruusalemma, vaid see täidab kogu maa(ilma) ja uuendab selle palge (vrd Ps 104:30).

«Kastke, taevad, ülalt, ja pilved, pange voolama õiglus! Avanegu maa, et idaneks õnnistus ja ühtlasi võrsuks õiglus!» oli aastasadu varem hüüdnud prohvet Jesaja (Js 45:8). Nelipühal läks see igatsus täide ning täitub sealtpeale üha uuesti – igal pool, kus kõikvõimalikes keeltes ja murretes räägitakse Jumala suuri asju ning uudseviljana kogutakse Issanda aitadesse neid, kes seda sõnumit kuulevad ja selle vastu võtavad, kes ristimises uuesti sündinuna saavad Jumala enda eluasemeks Pühas Vaimus.[30]

Jutluseks

Nelipüha koos nelipühanädalaga lõpetab nii kirikuaasta esimese poole kui *Septuagesima* pühapäevaga alanud rohkem kui saja päeva pikkuse perioodi, mille keskmes on Kristuse kannatuste, surma, ülestõusmise ja taevasseminemise pühitsemine.

Nelipüha juhatab sisse kirikuaasta teise poole, mida tihtipeale nimetatakse kiriku poolaastaks. Nelipüha ennast tähistatakse ka kiriku sünnipäevana, kuna sel päeval pidasid Püha Vaimu annist osa saanud apostlid oma esimese jutluse ning seni suletud uste taha varjunud saja kahekümne-pealisele kogudusele liideti ristimise läbi juurde kolm tuhat hinge.

---

[29] Tundub, et loogiline mõtlemine ei kuulunud Jeesuse vastaste tugevamate omaduste hulka – siin võib meenutada ka seda, kuidas nad üritasid Jeesuse hauda valvanud sõduritest teha n-ö magavaid tunnistajaid, samal ajal kui ükski mõistlik inimene ei võta tõsiselt tunnistajat, kes väidab end teadvat, mis sündis siis, kui ta ise magas (vrd Mt 28:12–15). Lisaks oli aeg värske magusa veini jaoks liialt varajane mitte ainult kellaajaliselt (vrd Ap 2:15), vaid ka seetõttu, et uue veinisaagini ja selle tähistamiseni arvestati tavaliselt omakorda viiskümmend päeva nädalatepühast.

[30] Paraku ei tähenda see, et kogu maailm rõõmusõnumi Jeesusest Kristusest ja Püha Vaimu anni vastu võtaksid – evangeeliumi kuulutamise juurde kuulub olemuslikult see, et on neid, kellele see saab komistuskiviks. Mitte kõik ei küsi, «mis see küll peab olema», vaid paljud ütlevad pilgates rängemaidki sõnu kui on need, mis kõnelevad magusat veini täis olemisest.

Nelipühal Epistlit asendav lugemine Apostlite tegude raamatust (Ap 2:1–13) on EELK lugemiskava järgi igal lugemisaastal sama, erinevad on aga Vana Testamendi lugemine ja Evangeelium. Vanakiriklikku Evangeeliumi (Jh 14:23–31) loetakse EELK lugemiskava järgi 1. lugemisaastal (tõsi, paar salmi lühemalt: Jh 14:23–29). Vanakiriklik Evangeelium kõneleb Püha Vaimu kui Lohutaja ja Tõe Vaimu läkitamisest pärast Jeesuse kannatamist, surma, ülestõusmist ja taevasseminekut. Jeesus tõotab anda omadele rahu isegi siis, kui neil (ilma selle annita) oleks põhjust ehmuda ja araks minna. Teise lugemisaasta Evangeelium on võetud mõned salmid eestpoolt (Jh 14:15–21) ning selle keskmes on Jeesuse kinnitus, et Ta ei jäta omasid orbudeks, vaid tuleb nende juurde, nagu ka Lohutaja, Tõe Vaim, kelle Isa Jeesuse jüngritele läkitab, on igavesti nendega.

Teise lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Jr 31:31–34) on tõotus, et Jumal teeb oma rahvaga uue lepingu, mille Ta kirjutab inimeste südamesse, nii et sealtpeale tunnevad kõik Issandat ilma, et neile peaks midagi õpetama. Ühtlasi tõotab Jumal anda andeks oma rahva patud ja kustutada tema süü.

Nelipühal on kõik need tõotused täitunud: Püha Vaim tuli ja süütas jüngrite südamed, andes neile julguse minna välja suletud uste tagant ning kuulutada rõõmusõnumit Jeesuses Kristuses teostunud lunastusest, millest igaüks, kes Temasse usub, saab osa meeleparanduse ja ristimise, s.t veest ja Vaimust sündimise kaudu, võttes ühtlasi vastu Püha Vaimu anni (Ap 2:38). Nelipüha on kiriku sünnipäev ja tema päästemissiooni täitmise alguskuupäev. Sellest peale on kirik kutsutud jätkuvalt kõigis keeltes rääkima Jumala suuri asju ning vahendama päästesõnumit kõigile inimestele kuni ilmamaa äärteni. Apostel Paulust parafraasides: kiriku ülesanne on Jumala Vaimu väes ja juhtimisel külvata ja kasta – viimselt on aga Jumal see, kes viljal kasvada laseb ja selle viimaks oma aitadesse kogub (vrd 1Kr 3:6j).

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidena:

1. Jeesus ilmus pärast ülestõusmist oma apostlitele ja teistele jüngritele mitmel korral, neid jätkuvalt julgustades, õpetades ja kinnitades. Sellegipoolest ei olnud neil veel Tema taevasseminemiselgi täielikku selgust, mis neist edasi saab ja mida nad tegema peavad. Kindlalt teadsid nad aga seda, et peavad hoidma ühte, et neil on missioon, mille täitmiseks nad on valitud ja kutsutud, ning et nad peavad selleks valmistuma palves, oodates neile tõotatud Püha Vaimu andi ja väge. Kuigi ehk hoopis teises ulatuses, oli nende olukord sarnane sellele, milles viibime nii isiklikult kui kirikuna ka tänapäeval: me teame, milline on meie igavene eesmärk ja meie missioon, ent tihtipeale pole meil õrna aimugi, millised konkreetsed sammud peame järgmiseks tegema ja milliseid vahendeid tarvitama. Nagu apostlite ja teiste jüngrite, nii on ka meie jaoks sellises olukorras – tegelikult alati – parim, mida teha, ühine palve, eeskätt Püha Vaimu anni, valgustuse, väe ja juhtimise pärast.

2. Jumal valas oma Püha Vaimu apostlite peale tulekeeltena ning selle keskseks anniks olid erinevad keeled, mida apostlid ühtäkki Püha Vaimu väes rääkida suutsid – selleks, et kuulutada kõigile, keda nad kohtasid, nende oma emakeeles Jumala suuri asju, Jeesuses Kristuses teostunud lunastust. Evangeelium on mõeldud kõigile, ja just see on kiriku kutsumus ja ülesanne ka tänapäeval: kuulutada kõigile rahvastele ja viimselt igale inimesele arusaadavas keeles ja arusaadaval viisil seda, mis on kõige tähtsam: rõõmusõnumit Jeesusest Kristusest, kes on päästeks igaühele, kes usub ja kes ristitakse. Kuulutada seda, mida annab Püha Vaim – mitte seda, mis kõditaks inimeste kõrvu.[31]
3. Jeruusalemma kogunenud ja nelipühasündmusest osa saanud inimeste hulgas oli palju neid, kes apostlite sõnumi rõõmuga vastu võtsid – esimesel päeval kokku kolm tuhat hinge. Ka nemad said Püha Vaimu anni ja kiriku missioon sai sestpeale ka nende missiooniks. Rõõmusõnumi kuulutamine – erinevates keeltes ja tihtipeale ka erineval viisil – on iga kristlase kutsumus ja ülesanne. Paraku oli veelgi rohkem neid, kes ei võtnud seda sõnumit vastu, kes koguni pilkasid apostleid. Ka siin ei ole mingit erinevust sellest, mida kirik on pidanud kogema läbi kõigi aegade ja kogeb praegugi. Jeesus ütleb: «Ma palun Isa ja Ta annab teile teise Lohutaja, et Tema oleks teiega igavesti: Tõe Vaimu, keda maailm ei saa võtta vastu, sest ta ei näe Teda ega tunne Teda ära. Teie tunnete tema ära, sest Ta jääb teie juurde ja on teie sees.» (Jh 14:16j) Kirik on kutsutud kuulama Jumalat, mitte maailma, kutsudes neid, kes tema sõnumit kuulutavad, ennast «sellest sõgedast sugupõlvest» päästa laskma (Ap 2:40). Inimkond ei ole nelipühast möödunud kahe aastatuhande jooksul muutunud. Tänu Jumalale ei ole midagi muutunud ka selles osas, et sellele langenud, Jumalast taganenud inimkonnale on endiselt avatud pääsetee: «Ja sünnib, et igaüks, kes hüüab appi Issanda nime, päästetakse.» (Ap 2:21)

---

[31] «Kuuluta sõna, astu esile, olgu aeg paras või ärgu olgu, noomi, manitse, julgusta igati pika meelega ja õpetamisega. Sest tuleb aeg, mil nad ei salli tervet õpetust, vaid otsivad endile oma himude järgi õpetajaid, kes kõditavad nende kõrvu, ja pööravad end eemale tõest ning pöörduvad müütide poole.» (2Tm 4:2–4)pii